

UNIREA BASARABIEI ȘI BUCOVINEI CU ROMÂNIA

Constantin UNGUREANU

Abstract: *In 1917, Bessarabia was embraced by an impressive national liberation movement. In Chisinau and in other localities, national events took place, where province autonomy was requested, mother tongue education, direct and secret vote, agrarian reform. An important role in the national rebirth of the Bessarabian Romanians has played the Moldovan National Party. In the autumn of 1917, the Country Council was formed, which would have 150 deputies, 105 (70%) mandates being for Moldovans, and 45 (30%) for the rest of the ethnic groups. The Country's Council was inaugurated on 21 November 1917. On 2 December 1917, the deputies of the Country Council proclaimed the Moldovan Democratic Republic. At the beginning of 1918, the situation of the Moldovan Democratic Republic has become critical. At the request of a group of deputies in the Country Council, the Romanian army entered Bessarabia, to put an end to anarchy and disorder. The Country Council voted on 24 January 1918, the independence of the Moldovan Democratic Republic. The complicated situation of MDR and the outbreak of civil war in Russia has led many Bessarabian leaders to opt for the Union with Romania. At a meeting on 27 March 1918, the Country Council voted the Declaration of Conditional Union of Bessarabia with Romania. On 28 October 1920, representatives of Great Britain, France, Italy and Japan signed in Paris the Treaty on the Recognition of the Union of Bessarabia with Romania.*

During the war, Bukovina was severely affected by military operations, being three times partially occupied by the Russian army. The collapse of the Habsburg Empire created favorable conditions for the affirmation of the Romanian national movement in Bukovina. On 27 October 1918, a meeting of representatives of the Romanians of Bukovina took place in Chernivtsi, which was proclaimed Constitutive. At this meeting it was decided to "unite Bukovina integral with the other Romanian countries in an independent national state". On the same day, 50 members were elected to the Romanian National Council and an executive committee was set up, Iancu Flondor was elected president. On 11 November 1918, the Romanian army entered Chernivtsi, and in the following days he took over all the territory of Bukovina. At the meeting of the Romanian National Council of 12 November 1918, the provisional fundamental law on the powers in the Land of Bukovina was voted. On the same day, the Bukovina government was headed by Iancu Flondor (president). On 25 November, 50 new members were co-opted in the Romanian National Council, including 12 Bukovinian refugees. On 28 November 1918 the General Congress of Bukovina met, who decided to unite Bukovina with the Kingdom of Romania. After almost a year of negotiations at the Paris Peace Conference, the union of Bukovina with

Romania was officially recognized.

Keywords: *Bessarabia, Bukovina, Country Council, Board of Directors, Moldovan Democratic Republic, Romanian National Council, Government of Bukovina, General Congress of Bukovina, Kingdom of Romania*

Bucovina și Basarabia, teritoriile din vechea Țară a Moldovei, au fost anexate în 1775, respectiv 1812, de imperiile vecine, Austria și Rusia. După 144 de ani de stăpânire habsburgică în Bucovina, respectiv 106 ani de stăpânire rusească în Basarabia, situația social-economică, etno-demografică, politică, culturală, educațională se deosebea semnificativ în cele două provincii istorice. Diferită a fost soarta acestor teritorii și în timpul Primului Război Mondial, când Monarhia Austro-Ungară și Imperiul Rus s-au aflat în tabăra Puterilor beligerante, lupte grele desfășurându-se chiar la hotarul Bucovinei cu Basarabia. De asemenea, contextul intern și extern al unirii Basarabiei și Bucovinei cu România a fost diferit, asemănările și deosebirile acestui eveniment istoric fiind remarcate în acest studiu.

Bucovina în ajunul războiului

La începutul secolului al XX-lea Bucovina devenise o provincie multi-etnică și multi-confesională, în care nici o etnie nu constituia o majoritate absolută. Potrivit recensămintelor oficiale austriece din anii 1880-1910, realizate după criteriul limbii de conversație a populației, românii bucovineni chiar erau devansați de ucrainenii și constituiau doar ceva mai mult de o treime din totalul populației. Recensământul din 1910 a înregistrat 794.945 de locuitori în Bucovina, inclusiv 305.222 (38,4%) vorbitori de ucraineană, 273.216 (34,4%) de română, 168.779 (21,2%) de germană (inclusiv cca. 95 mii evrei), 36.217 (4,5%) polonezi, 10.389 (1,3%) maghiari¹. Patru districte din nord-vestul Bucovinei erau locuite în mare majoritate de ucrainenii, precum și de un număr mic de evrei și polonezi. Districtele cu populație mixtă din partea centrală a Bucovinei (Cernăuți-rural, Siret și Storojineț) erau populate în majoritate de români și ucrainenii, dar și de mulți evrei, germani sau polonezi. În sudul Bucovinei, majoritatea populației era românească².

În 1910, în 10 orașe și 6 târguri din Bucovina locuiau 190.234 de persoane, inclusiv 47,7% vorbitori de germană, 22,9% români, 17,9% ucrainenii, 11,1% polonezi. În capitala Bucovinei, din totalul de 85.458 de locuitori, 48,4% erau germani și evrei, 17,8% ucrainenii, 17,4% polonezi și 15,7% români³. Cele mai urbanizate națiuni erau evreii, polonii și etnicii germani: 60,5% din evrei, 58,1% din poloni și 41,9% din etnicii germani locuiau în orașe și târguri. La români și ucrainenii această pondere era de 16% și respectiv 11,2%, iar 99,1% din maghiari și 92,5% din lipovenii locuiau la sate⁴.

În Bucovina nu exista o distincție clară între diferite confesiuni și etnii. Astfel, ucrainenii, germanii, maghiarii, armenii aparțineau diferitor confesiuni, iar în același timp principalele confesiuni ca ortodoxă, romano-catolică și protestantă cuprindeau pe reprezentanții mai multor etnii. În 1910, din totalul populației Bucovinei, 68,4% erau ortodocși, 12,8% mozaici, 12,3% romano-catolici, 3,4% greco-catolici, 2,5% luterani⁵. Localitățile urbane erau populate

¹ *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogthume Bukowina*, în "Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogthums Bukowina", vol. XVII, Czernowitz, 1913, p. 55.

² Constantin Ungureanu, *Populația Bucovinei în 1910 și 1930. Evoluții etno-demografice*, în „In Honorem Alexandru Moșanu”, Cluj-Napoca 2012, p. 446.

³ Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918). Aspecte etnodemografice și confesionale*, Ed. Civitas, Chișinău, 2003, p. 255.

⁴ Constantin Ungureanu, *Populația Bucovinei în 1910 și 1930 ...*, p. 446.

⁵ *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogthume Bukowina ...*, pp. 54-55.

de 33,5% ortodocși, 32,2% mozaici, 23,2% romano-catolici, 7,6% greco-catolici, 3% luterani.

În pofida modernizării din ultimele decenii de stăpânire austriacă, Bucovina continua să fie una din cele mai slab dezvoltate provincii din Austro-Ungaria, cu o economie preponderent agrară. În 1910, cca. 71% din populația activă lucra în agricultură, 10% - în industrie și meșteșuguri, 10% - în comerț și transporturi, iar 9% activau în diferite servicii sau erau liber profesioniști. Majoritatea românilor și ucrainenilor (88-89% din total) lucrau în agricultură, pe când ponderea germanilor, evreilor și polonezilor în această ramură a economiei era mult mai mică. În industrie, 48% din muncitori erau germani și evrei, urmași de ucraineni (18%), români (16%) și polonezi (15%)⁶. Consecința cea mai nefastă a stăpânirii austriece în Bucovina a fost înstrăinarea etnică și lingvistică a acestui vechi pământ a Moldovei, românii devenind o minoritate etnică, constituind ceva mai mult de 1/3 din totalul populației.

La începutul secolului al XX-lea, Bucovina dispunea de un sistem de învățământ dezvoltat, iar cca. 96% din copiii de vârstă școlară frecventau o școală. În 1913, în școlile primare învățau 109.441 de elevi, din care 38% români, 34,8% ucraineni, 21,1% germani și evrei, 4,4% poloni, 1,4% maghiari⁷. În 1912/13, în Bucovina funcționau 564 de școli primare, din care 219 ucrainene, 190 românești, 97 germane, 15 poloneze, 4 maghiare și 39 mixte⁸. Până în 1913 au fost înființate și 13 școli primare private românești.

În ajunul declanșării războiului, în Bucovina activau 13 licee pentru băieți (oficial numite gimnazii), dintre care 4 germane, 4 germano-române, 2 germano-ucrainene, 2 ucrainene și un gimnaziu polon. În anul școlar 1913/14, aceste gimnazii erau frecventate de 6.108 elevi, dintre care 51,3% vorbitori de germană, 22,8% ucraineni, 20,8% români, 4,8% polonezi. Contingentul elevilor era divers și după confesiuni⁹. În Bucovina mai existau două școli reale, o școală de meserii, câteva licee pentru fete.

Universitatea din Cernăuți, deschisă în 1875, activa cu trei facultăți (teologie ortodoxă, drept și filozofie). Numărul studenților a crescut rapid mai ales la începutul secolului al XX-lea (de la cca. 400 în 1900, la peste 1.000, după 1910). Contingentul de studenți era divers după limba maternă și confesiuni.

Dezvoltarea rapidă a învățământului a contribuit la diminuarea populației necărturare din Bucovina (de la 87,5%, în 1880, la 53,9%, în 1910). La începutul secolului al XX-lea erau știutori de carte 46,1% din locuitorii de peste 10 ani din Bucovina (în 1910), 43,5% din totalul populației din Transilvania și Banat (în 1910), 39,3% din locuitorii de peste 8 ani din România (în 1912) și doar 15,6% din totalul populației Basarabiei (în 1897). În Bucovina, 39,6% din românii în vârstă de peste 10 ani erau cărturari¹⁰.

În Bucovina a funcționat un sistem politic democratic, cu desfășurarea unor alegeri locale și provinciale. La sfârșitul secolului al XIX-lea s-au constituit partide politice pe criterii etnice, întemeiate de români și ucraineni. Elitele bucovinene de diferite naționalități s-au organizat și s-au manifestat în societăți culturale și profesionale. Ultimele alegeri parlamentare și locale, realizate conform noii legi electorale, au consemnat că numărul alegătorilor români din Bucovina era ceva mai mare decât al alegătorilor ucraineni.

În toamna anului 1910 au fost înregistrați 180.414 alegători (bărbați de peste 24 de ani), dintre care 66.569 (36,9%) în listele românești, 64.673 (35,8%) - în cele ucrainene, 35.492 (21,9%) - în cele germane și 9.680 (5,4%) - în cele polone¹¹. Rezultatele alegerilor au confirmat

⁶ Буковина. Историчний нарис (*Bucovina. Descriere istorică*), Чернівці, 1998, pp. 84-85.

⁷ Constantin Ungureanu, *Învățământul primar din Bucovina (1774-1918)*, Chișinău, 2007, pp. 192-194.

⁸ *Ibidem*, p. 187.

⁹ Idem, *Gimnaziile din Bucovina*, în „Anuarul Institutului de Istorie, Stat și Drept”, Chișinău 2012, p. 177.

¹⁰ Idem, *Învățământul primar ...*, pp. 206-208.

¹¹ Arhivele Naționale București, Fond *Iancu Flondor*, inv. 945, dosar 2, ff. 150-156.

ponderea mai mare a alegătorilor români față de cei ucraineni. La alegerile parlamentare din 1907, în Bucovina au fost exprimate 15.654 de voturi pentru partidele sau candidații germani, 55.957 de voturi pentru candidații partidelor românești și 43.974 de voturi pentru candidații partidelor ucrainene¹². La alegerile parlamentare din 1907 și 1911 au fost aleși câte 14 deputați din partea Bucovinei, din care 6 români, 5 ucraineni, 2 germani și un evreu¹³.

Basarabia în ajunul războiului

Timp de mai bine de 100 de ani de stăpânire rusească, Basarabia a devenit o provincie multietnică în care populația românească a ajuns să reprezinte în jur de 50% din total. Potrivit recensământului rusesc din 1897, în Basarabia locuiau 1.935.412 persoane, dintre care 920.919 (47,6%) români (moldoveni), 379.698 (19,6%) ucraineni (maloruși), 228.168 (11,8%) evrei, 155.774 (8%) ruși, 103.225 (5,3%) bulgari, 60.206 (3,1%) germani, 55.790 (2,9%) găgăuzi, 11.696 (0,6%) poloni. În localitățile urbane, cei mai mulți locuitori erau evrei (37,2%), ruși (24,4%) și ucraineni (15,7%), urmați de moldoveni (14,2%), bulgari (3,9%), poloni (2,1%), germani (0,7%) etc. În sate trăiau 1.642.080 persoane (85%), dintre care 53,5% moldoveni, 20,3% ucraineni, 7,2% evrei, 5,6% bulgari, 5,1% ruși, 3,5% germani, 3,4% găgăuzi¹⁴.

Dintre provinciile românești, cel mai slab dezvoltat era învățământul din Basarabia, școlile fiind în limba rusă de instruire. În 1917, în Basarabia existau 1.383 de școli primare rusești, dintre care 839 în sate moldovenești și 544 în sate nemoldovenești sau cu populație mixtă. Aceste școli erau frecventate de 80.991 de elevi, dintre care 43.308 în școlile din satele românești și 37.683 în școlile din celelalte localități¹⁵.

La începutul secolului al XX-lea, românii basarabeni se aflau la nivelul cel mai jos de instruire. Potrivit recensământului din 1897, în Basarabia erau 22% persoane de sex masculin și 8,9% de sex feminin știutori de carte. Dintre naționalitățile care populau atunci Basarabia, cel mai bine instruiți erau germanii și polonezii, urmați de evrei, ruși, bieluși, bulgari și găgăuzi. Cea mai mică proporție de știutori de carte se înregistra la ucraineni (15,3% bărbați și 3,1% femei) și la români (respectiv 10,5% și 1,7%)¹⁶. Toți rușii, ucrainenii și bielușii, precum și aproape toți bulgarii și găgăuzii, care puteau citi și scrie, erau știutori de carte în limba rusă. Numai în rândul germanilor erau mai mulți știutori de carte în limba maternă decât în rusă. Totodată, din cei 920.919 români basarabeni, înregistrați ca moldoveni, 53.803 (5,8%) puteau să citească și să scrie, dintre care 51.579 (95,9%) erau știutori de carte în rusă și doar 2.224 – în alte limbi¹⁷.

În 1914, în Basarabia activau 1.846 de școli de diferite tipuri și grade, în care învățau cca. 114 mii de elevi. Atunci funcționau în Basarabia 21 licee de băieți (de stat și particulare), 20 licee de fete, 16 școli medii de băieți, două de fete și 6 mixte¹⁸. Toate școlile secundare erau cu limba rusă de instruire, deși în multe școli ponderea elevilor de naționalitate română era destul de mare.

În ajunul declanșării Primului Război Mondial, exista o mare deosebire a conștiinței

¹² Fritz Freund, *Das österreichische Abgeordnetenhaus. Ein biographisch-statistisches Handbuch 1907-1913*, Wien, pp 16-19.

¹³ Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide politice și elită politică în Bucovina habsburgică (1848-1918)*, Iași, 2004, pp. 219-222, 228-231.

¹⁴ Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г. III. Бессарабская губерния, (*Primul recensământ general al populației din Imperiul Rus, anul 1897. III. Gubernia Basarabia*), 1905, p. 97, 99.

¹⁵ Gheorghe Cojocaru, *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918-1923)*, București 1997, p. 249.

¹⁶ Первая всеобщая перепись населения ... (*Primul recensământ general al populației ...*), pp. XIX-XX.

¹⁷ *Ibidem*, p. 97.

¹⁸ Ștefan Purici, *Introducere în istoria Basarabiei*, p. 61.

și identității naționale la românii bucovineni și basarabeni. Românii din Bucovina aveau o puternică conștiință națională românească, dispuneau de învățământ primar și parțial secundar în limba maternă, aveau posibilitatea să activeze în diferite societăți culturale și profesionale, constituite pe criterii etnice. În Bucovina funcționau mai multe partide politice românești, iar românii bucovineni aveau o influență mare în Dieta din Cernăuți. În localitățile cu populație românească din Bucovina activau biserici, unde serviciul divin se desfășura în română, iar marea majoritate a preoților erau de naționalitate română.

În Basarabia, în decurs de un secol, doar un număr foarte limitat de moldoveni au reușit să țină careva legături cu frații lor din Moldova sau Bucovina. Autoritățile țariste au interzis învățământul în limba română și chiar au exclus limba maternă a băștinașilor din administrație și biserici. În consecință, conform recensământului din 1897, doar cca. 6,2% din totalul românilor basarabeni, oficial înregistrați moldoveni, erau știutori de carte, dintre care doar foarte puțini știau a scrie și citi în limba maternă.

Pretenții teritoriale și proiecte de împărțire a Bucovinei

În timpul Primului Război Mondial, Bucovina a reprezentat interes pentru statele din zonă. Austro-Ungaria dorea păstrarea și chiar extinderea provinciei cu teritorii din nordul Basarabiei (din județul Hotin) și nordul Moldovei. Rusia, mizând pe elementul slav și pe interese geostrategice, pretindea obținerea întregii provincii sau cel puțin a părții de nord a acesteia. Guvernul de la București, apelând la dreptul istoric și criteriul etno-demografic, dorea integrarea întregului ținut la România. La începutul secolului al XX-lea, mișcarea națională ucraineană din Bucovina revendica o parte din teritoriul acestei provincii. La Lvov ucrainenii au întemeiat un partid național-democrat, care cerea ca teritoriul locuit de ruteni din Austria (estul Galiției și o parte importantă din Bucovina) să formeze o provincie distinctă, cu o largă autonomie administrativă și legislativă.

Odată cu izbucnirea războiului s-a intensificat activitatea politică a rutenilor din Austro-Ungaria, care doreau, pentru început, constituirea unei Ucraine Mici, alcătuită din Galiția Orientală, Bucovina de nord-vest și Rusia Subcarpatică. Ei revendicau mai mult de jumătate din teritoriul Bucovinei, până la râul Siret, inclusiv orașele Cernăuți, Siret și Storojineț. În Galiția și Bucovina exista și o mișcare panrusă, care revendica estul Galiției, nord-vestul Bucovinei și Rusia Subcarpatică pentru unirea acestora la Imperiul Rus. Această mișcare prorusă s-a intensificat mai ales în timpul războiului, fiind încurajată de succesele militare ale armatei țariste pe fronturile din Galiția și Bucovina. Mișcarea panrusă revendica un teritoriu din Bucovina, care să cuprindă în hotarele sale orașul Siret, apoi râul Siret până la Storojineț, iar de acolo Cosciuia, Straja, Putna, Sucevița, Cacica, Humor, Cârlibaba etc.¹⁹ Atât mișcarea panucraineană, cât și mișcarea panrusă, revendicau cea mai mare parte din nordul și vestul Bucovinei, inclusiv teritoriul dintre râurile Prut și Siret, cu orașele Cernăuți, Storojineț și Siret.

La începutul războiului, în capitala provinciei s-a constituit un comitet rutean, care sprijinea revendicările Rusiei în acest teritoriu. Iancu Flondor a aflat despre intențiile acestui comitet rutean de a revendica Bucovina dintre râurile Prut și Siret. Pentru a combate aceste pretenții ale ucrainenilor, Iancu Flondor a întocmit, în februarie 1915, un memoriu, intitulat *Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei*. În acest memoriu, el demonstra, din punct de vedere istoric, etnografic, economic și cultural, drepturile românilor asupra teritoriului Bucovinei dintre Prut și Siret.

Iancu Flondor accepta că teritoriul Bucovinei, situat la nord de râul Prut, va fi pierdut, dar susținea că restul provinciei, în special teritoriul dintre Prut și Siret, trebuia „să fie considerat ca o parte integrală a revendicărilor noastre” și constata că „ar fi cu mult mai

¹⁹ Ion Nistor, *Problema ucraineană în lumina istoriei*, Rădăuți, 1997, p. 183.

favorabil de a renunța la „munții ruteni” decât la teritoriul conțențios dintre Prut și Siret²⁰. El demonstra cu exemple concrete că, recensământul austriac din 1910 nu reflecta corect naționalitatea populației Bucovinei, remarcând că principiul etnic este mult mai corect reflectat în listele alegătorilor, întocmite în anul 1910, conform noii legi electorale, bazată pe votul universal și pe cercuri electorale naționale. Așadar, încă la începutul anului 1915, Iancu Flondor menționa în memoriul său că, în nici un caz să nu se cedeze teritoriul dintre Prut și Siret cu orașul Cernăuți. El rezuma cele arătate în memoriul său cu câteva cuvinte tranșante: „fără Prutul ca fruntarie, nici o învoire”²¹.

Diplomația austriacă a luat în calcul cedarea unei părți din Bucovina către România, pentru a obține sprijinul României față de cauza Puterilor Centrale. În iunie 1915, la Ministerul de Externe de la Viena au avut loc convorbiri privind Bucovina. Au fost elaborate trei variante ale unor posibile cedări teritoriale în Bucovina, care, în dependență de conjunctură, puteau fi luate ca bază pentru negocieri²². Experții din Viena, în discuțiile privind eventualele cedări teritoriale în Bucovina, propuneau trasarea viitoarei frontiere de-a lungul unor râuri. Primele două variante prevedeau ca linia nordică a teritoriului cedat să coincidă cu râul Suceava, până la hotarul cu districtul Suceava. Ultima variantă accepta ca frontieră linia Siretului, până la hotarul cu districtul Vijnița. În toate aceste cazuri nu se ținea cont de specificul așezării localităților românești pe cursul superior al râurilor Suceava și Siret, unde mai multe sate se întindeau pe ambele maluri ale râurilor²³.

Mersul evenimentelor din timpul războiului au zădărnicit speranțele autorităților austriece de a atrage România în război de partea sa, iar discuțiile privind eventualele cedări teritoriale în Bucovina nu au mai fost aplicate în practică. Totuși, însuși faptul elaborării acestor variante secrete de cedări teritoriale denotă că, autoritățile de la Viena recunoșteau caracterul românesc al Bucovinei și dreptul României de a obține cel puțin o parte din această provincie, populată compact de români.

Autoritățile ruse au încercat să atragă România în război de partea sa, promițând susținerea pentru revendicările teritoriale din Austro-Ungaria. La 18 septembrie 1914, la Petrograd a fost semnat un acord secret româno-rus, potrivit căruia României i se recunoștea dreptul de a reuni „părțile din Austro-Ungaria, locuite de români”. Relativ la Bucovina, acordul stabilea că, în calitate de bază la delimitarea teritoriilor trebuia să servească principiul naționalităților²⁴, fără a se preciza modul de împărțire a Bucovinei.

În timpul războiului au fost elaborate câteva proiecte rusești de anexare a Bucovinei la Imperiul Rus. Primul proiect propunea încorporarea Bucovinei întregi la Rusia și a fost elaborat în ianuarie 1915 de către general-locotenentul F. Vebeľ. El considera că trasarea hotarului pentru o împărțire a Bucovinei ar fi fost foarte dificil de realizat, întrucât în sudul provinciei exista „un amestec de etnii”. Al doilea proiect a fost propus de D. N. Vergun, unul dintre experții principali la Ministerul Afacerilor Externe a Rusiei în chestiunea Bucovinei și Galiției. Documentul a fost elaborat după semnarea tratatului de la București din august 1916, prin care țările Antantei recunoșteau dreptul României asupra Bucovinei până la râul Prut. Autorul insista ca Cernăuți și o parte a Bucovinei să rămână în posesia Rusiei. O atenție deosebită se acorda Facultății de Teologie de la Universitatea din Cernăuți, prin intermediul căreia se dorea atragerea românilor

²⁰ Arhivele Naționale București, Fond *Iancu Flondor*, inv. 945, dosar 15, ff. 2-3.

²¹ *Ibidem*, f. 7.

²² Arhivele Naționale București, Fond *Microfilme Austria*, inv. 902, rola 5, pachet IX, pp. 577-589 (extras din *Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Politisches archiv I, Karton 818*).

²³ Mai detaliat despre aceste discuții, vezi: Constantin Ungureanu, *Trei variante austriece, din anul 1915, de cedare parțială a Bucovinei României*, în „Analele Bucovinei”, anul X, 1/2003, București 2003, pp. 143-153.

²⁴ *România în anii primului război mondial*, vol. I, București, 1987, pp. 103-104.

și a altor popoare ortodoxe din Balcani în sfera de influență a Rusiei²⁵.

La sfârșitul anului 1916, A. Gherovsky și arhiepiscopul Harkovului, Antoniu, au elaborat un proiect de anexare a întregii Bucovine la Rusia. Autorii proiectului acordau Bucovinei o mare importanță strategică pentru promovarea expansiunii țarismului rus în România și în alte țări ortodoxe din Balcani. După părerea autorilor proiectului, teritoriul bucovinean care ar fi trebuit să intre în componența României conform tratatului din august 1916 era cel mai bogat. În zona montană din sud-vestul provinciei erau zăcăminte de cărbune, petrol, sare, fier, iar Fondul Bisericesc ortodox avea cele mai întinse posesiuni de pădure în sudul Bucovinei. Autorii acestui document mai menționau că, după alipirea teritoriilor românești din fosta Austro-Ungaria la România, „toate pretențiile românilor se vor referi la Basarabia”, iar Rusia „în ochii românilor se va transforma din dușman principal în unicul dușman”. Autorii acestui proiect susțineau că, dacă se accepta cedarea Bucovinei la România, Rusia risca să piardă și Basarabia²⁶.

Aceste proiecte rusești, elaborate în anii 1915-1916 demonstrează că, în cazul unui război victorios, Rusia ar fi anexat cea mai mare parte a Bucovinei cu orașul Cernăuți, fără a respecta condițiile de intrare a României în război de partea Antantei. Evoluțiile ulterioare din Imperiul Rus au zădărnicit realizarea proiectelor de anexare a Bucovinei. Însă, ceea ce nu a reușit Rusia Țaristă, a înfăptuit URSS în anul 1940, când erau ocupate Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța.

După declanșarea războiului, România a reușit timp de doi ani să-și păstreze neutralitatea, dar autoritățile de la București au negociat cu reprezentanții țărilor beligerante condițiile de intrare în război, în speranța de a recupera cel puțin o parte din teritoriile locuite de românii din Monarhia Austro-Ungară sau din Rusia Țaristă. În urma unor tratative îndelungate, la 4/17 august 1916, a fost semnat la București un tratat secret între România și țările Antantei, prin care Franța, Anglia și Rusia recunoșteau drepturile României asupra teritoriilor românești din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina. Acest tratat secret prevedea, la art. IV, că „linia de hotar va începe de la Prut, de la un punct al frontierelor actuale între Rusia și România, aproape de Novosulița și va urca râul până la granița Galiției, la întâlnirea Prutului cu Ceremușul. De aici va urma frontiera dintre Galiția și Ungaria până la punctul Steag, cota 1655 ...”²⁷. Astfel, Rusia își moderase pretențiile sale asupra acestei provincii și, prin respectivul tratat, acceptase ca, în cazul unui război victorios, să obțină doar Bucovina dintre Prut și Nistru, restul teritoriului, inclusiv orașul Cernăuți, urmând să se unească cu România.

Bucovina în timpul Primului Război Mondial

În timpul războiului, Bucovina a fost grav afectată de operațiunile militare. La 2 septembrie 1914, armata rusă a intrat în Cernăuți și a ocupat nordul Bucovinei, până la râul Siret. La 20 octombrie 1914, austrieccii au redobândit Cernăuții. Însă, la sfârșitul lunii noiembrie 1914, armata rusă a recucerit capitala provinciei și în scurt timp a ocupat aproape toată Bucovina, cu excepția zonei Vatra Dornei. În ianuarie 1915, armata austriacă a trecut la ofensivă și, la 17 februarie, a intrat din nou în Cernăuți. Administrația austriacă s-a menținut până în iunie 1916, când rușii au ocupat din nou Cernăuții. Armata rusă s-a menținut în cea mai mare parte a Bucovinei până în august 1917. În iulie 1917, trupele austriece au trecut în ofensivă și, la 2 august, au recuperat Cernăuțiul.

Acțiunile militare au dus mari pagube economiei și populației Bucovinei. Pentru front au fost recrutați bărbații, cu vârste cuprinse între 18 și 53 de ani, iar peste 100 mii de locuitori,

²⁵ Ion Varta, *Proiecte rusești de anexare a Bucovinei în perioada primului război mondial*, în „Cugetul”, nr. 2/1993, Chișinău, 1993, pp. 37-38.

²⁶ *Ibidem*, pp. 38-39.

²⁷ Pavel Țugu, *Bucovina. Istorie și cultură*, București, 2002, p. 308.

de diferite etnii, s-au refugiat în interiorul Austriei sau în alte țări. Multe întreprinderi industriale au fost distruse sau evacuate, mai multe linii de cale ferată au fost demolate, iar poduri și șosele au fost distruse. Mari pagube au fost provocate agriculturii. Cele mai mari distrugerii s-au produs în satele dintre Prut și Nistru, mai ales la hotarul cu Basarabia, unde au avut loc cele mai violente confruntări militare.

Între timp, în Rusia s-a produs revoluția bolșevică, iar la 3 martie 1918 s-a încheiat la Brest-Litovsk o pace separată între Rusia și Puterile Centrale. La începutul anului 1918, Rada de la Kiev a proclamat independența Ucrainei, revendicând și teritoriile, locuite de ucrainenii din Galiția, Bucovina, Basarabia și Maramureș. Austria dorea păstrarea teritoriilor sale din est, dar era de acord să unească teritoriile ucrainene din Galiția și Bucovina într-un regat autonom. La 9 februarie 1918, reprezentanții Ucrainei și Austriei au semnat la Brest-Litovsk un tratat secret, prin care Austro-Ungaria urma să primească o cantitate însemnată de cereale, în schimb autoritățile de la Viena se obligau să formeze o nouă provincie austriacă, care să cuprindă estul Galiției, locuită preponderent de ucraineni, și Bucovina. Însă, din cauza evenimentelor din timpul războiului, această problemă nu a ajuns să fie discutată în Parlamentul de la Viena.

Totodată, încă în anul 1917, cea mai mare parte a României a fost ocupată de armatele germane și austro-ungare, iar guvernul de la București s-a mutat temporar la Iași. În aceste împrejurări, la 5 martie 1918 a fost semnată o pace preliminară la Buftea, iar armata română s-a retras din unele teritorii, inclusiv din districtele Suceava și Siret din sud-estul Bucovinei. La 7 mai 1918 era semnat tratatul de pace de la București, prin care România renunța la teritoriile românești din Austro-Ungaria, iar teritoriul Bucovinei urma să fie mărit cu o parte din județul Hotin, cu zona Herței din județul Dorohoi și cu zona Dornei din România. În urma semnării acestui tratat, România pierdea aproape 6 mii de km², dintre care cca. 600 km² urmau să fie incluși în componența Bucovinei²⁸.

În zona de sud a Bucovinei se prevedea că, viitorul hotar va trece pe la sud de satele Păișeni, Cornul Luncii, Rotopănești și Mihăiești, iar la est de orașul Siret, frontiera urma să fie trasată pe la est de satele Talpa, Călinești, Dersca, Baranca și Filipăuți, ajungând în râul Prut, la 1 km est de Lunca²⁹. Dacă acest tratat ar fi intrat în vigoare, atunci o zonă importantă muntoasă, situată la sud de Vatra-Dornei, câteva sate din apropierea orașelor Suceava și Siret, dar și teritoriul din zona Herței, inclusiv târgurile Herța și Mihăileni, ar fi fost incluse la Bucovina, în componența unei Austro-Ungarii reorganizate.

După semnarea tratatelor de pace cu Rusia și Ucraina, trupele germane și austro-ungare au ocupat teritorii importante din Ucraina, dar și o parte din județul Hotin din nordul Basarabiei. La începutul toamnei anului 1918, în Bucovina erau staționate câteva unități militare austriece, care ocupau și o parte din județul Hotin, până la târgul Lipcani. În toamna anului 1918 se prevedea să fie extinse districtele Câmpulung, Gura Humorului și Siret cu teritoriile, cedate de România, să fie înființat un district judecătoresc cu reședința la Țureni, care să includă și satele din zona Herței. De asemenea, urma să fie creat un district judecătoresc nou cu sediul la Hotin, care să cuprindă localitățile din nordul Basarabiei, ce urmau să fie incluse în componența provinciei Bucovina³⁰.

Mișcarea revoluționară și națională din Basarabia, în anul 1917

Pe parcursul anului 1917, Basarabia a fost cuprinsă de o impresionantă mișcare de eliberare națională, rezultată în urma revoluției ruse din februarie 1917. La Chișinău și în alte localități s-au desfășurat un șir de manifestări cu caracter național, la care participanții au so-

²⁸ Буковина 1918-1940 pp.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток, (*Bucovina în anii 1918-1940: influențe externe și dezvoltare internă*), Чернівці 2005, p. 46.

²⁹ Viorica Moisuc, *Basarabia, Bucovina, Transilvania. Unirea 1918, documente*, București, 1996, pp. 329-330.

³⁰ Erich Prokopowitsch, *Das Ende der österreichischen Herrschaft in der Bukowina*, München, 1959, pp. 11-12.

licitat autonomia provinciei, învățământ în limba maternă, libertăți democratice, vot direct și secret, reforma agrară etc. Un rol deosebit au jucat în această perioadă soldații moldoveni, mai ales cei din garnizoana Odesa, unde erau dislocați cca. 40 de mii. La 18 aprilie / 1 mai 1917, comitetul ostașilor moldoveni din Odesa a organizat un miting, la care au participat cca. 10 mii de persoane. În luna mai, la solicitarea comitetelor militare naționale, s-a aprobat organizarea a 16 cohorte, a câte 100 de ostași basarabeni, câte două cohorte pentru fiecare județ³¹. La 6-7 aprilie s-a desfășurat Congresul Uniunii Cooperatorilor, care a adoptat o rezoluție, prin care cerea autonomie administrativă, culturală și economică a Basarabiei, utilizarea limbii române în instituțiile de stat, formarea unui organism legislativ. Revendicări similare au fost înaintate la Congresul eparhial, din 19-25 aprilie.

În zilele de 10-13 (23-26) aprilie a avut loc Congresul Învățătorilor din Basarabia. Din cei aproape 600 de învățători, prezenți la Congres, doar vreo 30-35 erau moldoveni. Ion Buzdugan a prezentat un referat despre starea proastă a învățământului, menționând că, în toată Basarabia erau școlarizați în jur de 65-66 mii de elevi, mai puțin de 40 mii fiind moldoveni³². Participanții de diferite etnii au solicitat introducerea învățământului primar obligator în limba maternă. Peste o lună, la 12-15 (25-28) mai, se desfășoară la Chișinău Congresul învățătorilor moldoveni din Basarabia. Participanții la Congres au adoptat hotărâri de introducere a alfabetului latin, începând cu anul școlar 1917-1918; organizarea unor cursuri de perfecționare pentru cadrele didactice; transformarea școlilor rusești din satele cu populație românească în „școli moldovenești”; înființarea unor școli românești în orașele provinciei. O parte din aceste revendicări s-au realizat deja pe parcursul anului 1917. Astfel, la 3/16 iunie, zemstva gubernială a Basarabiei a votat trecerea gimnaziilor și seminarelor teologice la instruirea în limba română³³.

În vara anului 1917, Comisia școlară moldovenească a organizat cursuri de limbă și istorie românească pentru cadrele didactice. Programul acestor cursuri a fost elaborat de Paul Gore și Onisifor Ghibu. O contribuție importantă la desfășurarea acestor cursuri au avut refugiații bucovineni și ardeleni, printre care Onisifor Ghibu, Romulus Cioflec, George Tofan, Liviu Marian, Ovidiu Țopa. La aceste cursuri au participat 418 cadre didactice, inclusiv 10 din Transnistria³⁴. La 12/25 iunie, mai mulți intelectuali basarabeni au constituit Societatea culturală moldovenească, în frunte cu Paul Gore. La 8 septembrie, Societatea a inaugurat prima tipografie românească cu caractere latine.

În vâltoarea evenimentelor revoluționare s-au activizat și țăranii care reprezentau cea mai numeroasă pătură socială. La 21-24 mai s-a organizat Congresul I gubernial al țăranilor, la care au participat cca. 500 de delegați, dar moldovenii au fost reprezentați într-un număr mai mic față de cota lor în rândul țăranilor. Congresul a decis ca pământul să fie trecut sub controlul comitetelor agrare rurale, iar în plan politic, s-a pronunțat pentru reorganizarea imperiului într-o republică federativă. Între timp, în luna iunie au sosit în Basarabia cca. 40 de activiști revoluționari, în frunte cu Ion Inculeț și Pantelimon Erhan, care aveau misiunea de extindere a revoluției. În scurt timp, Pantelimon Erhan a fost ales președinte al Sovietului gubernial de deputați ai țăranilor, iar Ion Inculeț a devenit comisar gubernial adjunct. La 27-31 august s-a desfășurat Congresul II gubernial al țăranilor, care a discutat despre împărțirea pământului la țărani³⁵.

Revendicarea autonomiei Basarabiei

Una din revendicările principale ale mișcării naționale din Basarabia a fost dobândirea autonomiei provinciei. Cerința respectivă a fost inclusă în programul Partidului Nați-

³¹ Ștefan Purici, *Istoria Basarabiei - Note de curs*, București 2011, pp. 153-154.

³² Vasile Harea, *Basarabia pe drumul Unirii. Amintiri și comentarii*, Iași, 1995, p. 69, 74.

³³ Ștefan Purici, *Istoria Basarabiei - Note de curs*, pp. 154-155.

³⁴ Anton Moraru, Ion Negrei, *Anul 1918 - ora astrală a neamului românesc*, Chișinău, 1998, p. 50.

³⁵ Ștefan Purici, *Istoria Basarabiei- Note de curs*, pp. 150-152.

onal Moldovenesc, fondat la sfârșitul lunii martie - începutul lunii aprilie 1917. Autonomia Basarabiei a fost revendicată în numeroase congrese și adunări, precum adunarea Uniunii Cooperatorilor (6-7 aprilie 1917), adunarea ostașilor moldoveni din Odesa (18 aprilie 1917), Congresul clerului și mirenilor (19-22 aprilie 1917), Congresul studenților moldoveni (20 mai 1917), Congresul gubernial al țăranilor (21-23 mai 1917), Congresul învățătorilor moldoveni (25-28 mai 1917)³⁶.

Lupta pentru autonomia ținutului s-a intensificat după înaintarea de către guvernul de la Kiev, în iulie 1917, a unor pretenții de încorporare a teritoriului Basarabiei în componența statului ucrainean. La 12 iulie, zemstva județului Chișinău s-a pronunțat pentru autonomia Basarabiei și a condamnat planurile anexioniste ale Radei de la Kiev. Revendicarea autonomiei reieșea din dreptul națiunilor la autodeterminare, dar era motivată și de faptul că, până în anul 1828, Basarabia a avut un statut de autonomie. Optând pentru autonomie, liderii mișcării naționale doreau ca toate legile care priveau viața internă a Basarabiei, să fie întocmite de o Dietă provincială (Sfatul Țării).

Una din cele mai importante manifestări din Basarabia a fost Congresul militarilor moldoveni, care a avut loc la Chișinău, în zilele de 20-27 octombrie (3-10 noiembrie) 1917. La acest Congres au participat, potrivit diferitor surse, între 700 și 900 de delegați. Delegații acestui Congres au votat o rezoluție în care recunoșteau că forma cea mai potrivită de guvernare a Rusiei era republica federativă democratică. Congresul a hotărât, în ziua de 21 octombrie 1917, să declare autonomia teritorială și politică a Basarabiei, iar la 23 octombrie 1917 s-a adoptat o rezoluție de înființare a Sfatului Țării. La 25 octombrie s-a adoptat o rezoluție a Congresului ostașilor moldoveni, constituită din 12 puncte, cele mai importante referindu-se la autonomia Basarabiei, naționalizarea oștirilor moldovenești și formarea a 16 cohorte a câte 100 soldați fiecare, constituirea Sfatului Țării, naționalizarea școlilor, așezămintelor și dregătoriilor din Basarabia, oprirea colonizării și realizarea reformei agrare, acordarea unui număr de 10 locuri în Sfatul Țării pentru moldovenii de peste Nistru. În ședințele din 25-27 octombrie au fost aleși primii 32 de deputați în Sfatul Țării (câte 4 delegați din partea fiecărui județ)³⁷. Ceilalți 12 deputați urmau să fie aleși de comitetele militare moldovenești.

Partidul Național Moldovenesc

Ideea constituirii unui partid național-democratic în Basarabia a apărut încă în timpul revoluției rusești din 1905, dar după reinstalarea reacțiunii țariste, proiectul nu a putut fi realizat. După căderea monarhiei autocrate, la 27 februarie 1917, în Basarabia s-a declanșat mișcarea cu caracter național. La 20 martie 1917 are loc o adunare a fruntașilor mișcării naționale, care adoptă proiectul de program al Partidului Național Moldovenesc, semnat de 21 de membri fondatori. Vasile Stroescu a făcut o donație de 10 mii de ruble pentru partid și un vagon de hârtie pentru editarea ziarului „Cuvânt Moldovenesc”. La 5 aprilie 1917, membrii fondatori ai PNM au adoptat programul partidului și au ales Comitetul de conducere. Președinte a fost ales Vasile Stroescu, vicepreședinți - Paul Gore și Vladimir Herța, secretar general - Pan Halippa. Vasile Stroescu a fost un președinte formal, partidul fiind condus efectiv de vicepreședinți.

Principalele obiective naționale și politice ale PNM era dobândirea celei mai largi autonomii a Basarabiei, constituirea unei Diete provinciale (Sfatul Țării), utilizarea limbii poporului în administrație, școală, biserică, armată. Se cerea ca moldovenii să nu fie duși la oaste în afara Basarabiei, să fie oprită aducerea și așezarea străinilor în Basarabia, să se dea pământ țăranilor, iar moldovenilor de peste Nistru să li se asigure aceleași drepturi naționale, pe care le

³⁶ Gheorghe Negru, *Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia, Chișinău, 2000, pp. 82-83.*

³⁷ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente.* Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica - Pompilia Moisuc, Chișinău, 1995, pp. 54-59.

vor avea în Basarabia locuitorii de alt neam³⁸.

Mai târziu, programul PNM a suferit modificări mai ales în ce privește atitudinea față de reforma agrară. Din cauza divergențelor de opinie față de această reformă majoră, nobilii Paul Gore și Vladimir Herța au demisionat din conducerea PNM, președinte fiind ales Teofil Ioncu. PNM și-a creat structuri locale în majoritatea județelor din Basarabia, la acest partid au aderat și organizații ale militarilor moldoveni din afara Basarabiei. PNM a avut și o propunere concretă de constituire a Sfatului Țării din 100 deputați, dintre care 63-65 să fie moldoveni și 35-37 de alte etnii³⁹. Partidului Național Moldovenesc a jucat un rol important în renașterea națională a românilor basarabeni, a avut o contribuție hotărâtoare la constituirea Sfatului Țării, proclamarea Republicii Democratice Moldovenești, declararea independenței și Unirea Basarabiei cu România.

Sfatul Țării

La 13 iulie 1917 s-a întrunit PNM împreună cu alte organizații de orientare națională, pentru a discuta chestiunea creării unui organ suprem al Basarabiei. În acest scop, s-a format o comisie din 7 persoane, condusă de Vladimir Herța, vicepreședintele Partidului Național Moldovenesc, care urma să stabilească structura și modul de reprezentare a diferitelor organizații în Sfatul Țării. Activitatea Comisiei nu s-a încununat cu succes.

În toamna anului 1917, inițiativa convocării organului legislativ al Basarabiei și-a asumat-o Congresul militarilor moldoveni. În cadrul congresului a fost aleasă o „comisie de organizare”, transformată apoi, la 28 octombrie, în „Birou de organizare a Sfatului Țării”, condus de un prezidiu, în frunte cu sublocotenentul Vasile Țanțu. În activitatea Biroului s-au implicat liderii PNM și a altor organizații naționale, personalități marcante ale vieții publice din Basarabia, precum Ion Inculeț, Ion Pelivan, Pantelimon Erhan, Teofil Ioncu, Nicolae Alexandri, Gherman Pântea, Elena Alistar și alții⁴⁰.

Congresul militarilor moldoveni propusese ca Sfatul Țării să fie constituit din 120 de deputați, inclusiv 10 din stânga Nistrului, dintre care 84 (70%) să revină populației majoritare și 36 (30%) din mandate - minorităților etnice⁴¹. Însă, Biroul de organizare a Sfatului Țării a decis ca acest legislativ să fie format din 150 de persoane. Tot atunci s-a format o comisie din 5 persoane (Ion Inculeț, Pantelimon Halipa, Pantelimon Erhan, Teofil Ioncu, Ion Buzdugan), care a elaborat și a aprobat la 6 noiembrie schema de repartizare a locurilor de deputat în Sfatul Țării. Cele 150 de mandate de deputat au fost repartizate proporțional componenței etnice a Basarabiei, românii moldoveni urmând să aibă 105 (70%) mandate, iar restul grupurilor etnice - 45 (30%) mandate (15 ucraineni, 13 evrei, 7 ruși, 3 bulgari, câte 2 găgăuzi și nemți, câte un polonez, armean și grec)⁴².

Componența Sfatului Țării reflecta structura socială, politică, administrativă, profesională a provinciei. Cei mai mulți deputați au fost aleși din partea militarilor moldoveni (44), a țăranilor (30, aleși de Sovietul gubernial de deputați ai țăranilor), zemstvelor județene (9), orașelor județene (8), orașului Chișinău (3), Sovietului gubernial de deputați ai muncitorilor, soldaților și țăranilor (3), Partidului Național Moldovenesc (3), organizațiilor cooperatiste (5) etc⁴³.

Sfatul Țării a fost un organ reprezentativ al Basarabiei, inaugurat la 21 noiembrie 1917.

³⁸ *Ibidem*, pp. 25-27.

³⁹ Gheorghe Negru, Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia ..., p. 87.

⁴⁰ Valeriu Popovschi, *Biroul de organizare al Sfatului Țării (27 octombrie -21 noiembrie 1917)*, București-Brăila, 2017, p. 29, 133-140.

⁴¹ Gheorghe E. Cojocaru, *Sfatul Țării. Itinerar*, Chișinău, 1998, p. 31.

⁴² Valeriu Popovschi, *Biroul de organizare al Sfatului Țării ...*, pp. 42-45, 80-81.

⁴³ *Ibidem*, pp. 46-47, 80-81.

Era prevăzut să activeze ca un organ legislativ provizoriu, până la convocarea Adunării Constituante a Basarabiei. Sediul Sfatului Țării s-a aflat în localul fostului gimnaziu de băieți nr. 3. Președinte al Sfatului Țării a fost ales Ion Inculeț, care deținea funcția de vicecomisar gubernial. Activitatea Sfatului Țării era coordonată de un prezidiu din 8 persoane, din care făceau parte președintele, vicepreședinții (Pan Halippa și M. Savenko) și secretarii (Boris Epure, Ion Buzdugan, V. I. Grinfeld și C. P. Misirkov)⁴⁴.

Deputații s-au împărțit în două fracțiuni mari: Blocul Moldovenesc, care era majoritar, reunind o fracțiune de militari și un bloc socialist al țăranilor moldoveni; Frațiunea Minorităților, în care se evidențiau grupurile de deputați ucraineni și evrei. Unii deputați se declarau independenți de fracțiunile politice din Sfatul Țării. După 16 ianuarie 1918, din Blocul Moldovenesc s-a desprins gruparea țărănească, aceasta constituindu-se într-o fracțiune aparte. În ultima decadă a lunii februarie 1918 în Sfatul Țării activau trei fracțiuni distincte: Blocul Moldovenesc (lider V. Cijevski, ulterior - Teodosie Cojocar), Frațiunea Țăranilor (lider V. Țăganko) și Frațiunea Minorităților (lider I. Gherman, apoi F. Stanevici). În Sfatul Țării, Blocul Moldovenesc dispunea cca. 47% din mandate, Frațiunea Țărănească avea 20%, iar restul de 33% reveneau grupărilor de orientare social-democrată și social-revoluționară, ori minorităților etnice⁴⁵. Deși din start a fost prevăzut un număr de 150 deputați în Sfatul Țării, în realitate legislativul basarabeian a funcționat cu un număr mai mic de deputați. Bunăoară, la deschiderea Sfatului Țării (21 noiembrie 1917) au fost prezenți 95 deputați, iar când s-a decis Unirea, activau 138 de deputați⁴⁶.

Proclamarea Republicii Democratice (Populare) Moldovenești

Lovitura de stat din 25 octombrie/7 noiembrie 1917 și preluarea puterii de către bolșevici au modificat radical opțiunile românilor basarabeni în problema construcției de stat și raporturile lor cu Rusia. Sfatul Țării nu a recunoscut oficial guvernul bolșevic de la Petrograd. Rusia era cuprinsă de o criză politică profundă, fiind amenințată de anarhie și război civil, de sărăcie, foamete și frig. În aceste condiții, conducătorii politici ai Basarabiei, urmând exemplul altor popoare din fostul Imperiu Rus și reieșind din principiul autodeterminării popoarelor, au decis să își decidă singuri soarta. La 2 decembrie 1917, deputații din Sfatul Țării au proclamat Republica Democratică (Populară) Moldovenească, denumirea accentuând caracterul românesc al provinciei locuite în majoritate de moldoveni. Reprezentanții minorităților etnice din Sfatul Țării, prin vot unanim, au susținut această decizie politică importantă.

Prin proclamarea RDM s-a urmărit și scopul de a contracara pretențiile teritoriale ale Ucrainei asupra unei părți a Basarabiei. În același timp, declarația adoptată de Sfatul Țării nu stipula raporturile Republicii Democratice Moldovenești cu Rusia, ci menționa doar o posibilă aderare a RDM la o eventuală republică federativă și democratică. Deși RDM a fost proclamată în cadrul Republicii Federative Democratice Ruse, în realitate legăturile cu Rusia au rămas numai formale.

Simbolurile utilizate de Republica Democratică Moldovenească au avut la bază trecutul său istoric. Pe parcursul existenței sale, RDM s-a folosit de stema medievală a Țării Moldovei și de simbolurile revoluției române de la 1848-1849 (cântecul patriotic *Deșteaptă-te, române* și tricolorul românesc - roșu-galben-albastru). Prioritatea majoră a Sfatului Țării și guvernului RDM era instaurarea ordinii în toate domeniile vieții, lichidarea anarhiei și dezastrului economic, organizarea administrației Basarabiei, realizarea reformei agrare. Până la convocarea

⁴⁴ Valeriu Popovschi, *Republica Democratică Moldovenească (Formarea și evoluția. 1917-1918)*, București-Brăila, 2017, p. 255.

⁴⁵ Alexandru Boldur, *Istoria Basarabiei*, București 1992, pp. 502-503.

⁴⁶ Valeriu Popovschi, *Republica Democratică Moldovenească ...*, p. 253.

Constituantei basarabene, forul legislativ suprem rămânea Sfatul Țării. Puterea executivă în RDM era reprezentată de Consiliul Directorilor Generali, format din 10 directorate.

În ședința din 7 spre 8 decembrie 1917, Sfatul Țării a votat primul guvern al RDM - Consiliul Directorilor Generali. Acesta avea următoarea componență: Pantelimon Erhan, președinte al Guvernului și director general la Agricultură, Vladimir Cristi (la Interne), Ștefan Ciobanu (Instrucțiunea Publică), Teofil Ioncu (la Finanțe), Nicolae Bosie-Codreanu (Căile ferate, Poșta, Telegraf și Telefon), Teodosie Cojocaru (director general de Război și Marină), Mihai Savenko (Justiție și Culte), Veniamin Grinfeld (Industria, Comerț și Muncă), Ion Pelivan (la Externe), V. Podvinski (Controlul de stat)⁴⁷. Din 10 directori generali ai Guvernului Basarabiei, 7 erau moldoveni, 2 ucraineni și 1 evreu.

Din cauza situației dificile din Basarabia, Sfatul Țării nu a reușit să realizeze schimbări radicale la nivel administrativ. În teritoriu, organele locale și-au continuat activitatea în formula stabilită în perioada administrației țariste, dar vechii funcționari au fost obligați să depună jurământ față de Sfatul Țării și RDM. Într-o atmosferă solemnă, jurământ de credință față de RDM au depus ostașii moldoveni. Treptat, printr-un complex de măsuri, s-a făcut transferul de suveranitate de la vechile organe de putere din perioada țaristă, către organele de putere ce exprimau suveranitatea Republicii Democratice Moldovenești. Proclamarea RDM la 2 decembrie 1918 a fost un eveniment important în lupta de emancipare a românilor basarabeni, constituind un prim pas în direcția desprinderii ținutului de Rusia și apropierii de România.

Proclamarea independenței Republicii Democratice Moldovenești

La începutul anului 1918, situația din Basarabia devenise critică din cauza trupelor rusești bolșevizate, care se retrăgeau în interiorul Rusiei, și a unor grupuri sovietice, care au încercat să preia puterea la Chișinău. RDM nu dispunea de forțe militare suficiente, pentru a controla efectiv situația. Frontul Român se destrămase, iar armatele ruse, trecând prin Basarabia, jefuiau populația și subminau activitatea autorităților. În aceste condiții dificile, guvernul moldovenesc a solicitat ajutor din partea armatei române. La 6 ianuarie 1918, în gara Chișinău a sosit un eșalon cu cca. 1.000 de soldați ardeleni, care veneau de la Kiev. Însă, trenul cu voluntari ardeleni a fost atacat în gară de forțe bolșevice, câțiva soldați au fost uciși sau răniți, mulți fiind dezarmați și făcuți prizonieri. Ei au fost ținuți în arest până la 13 ianuarie, când au fost eliberați de armata română⁴⁸.

În aceste zile dificile, un grup de deputați din Sfatul Țării s-au întrunit într-o consfătuire secretă și au decis să trimită, pe căi diferite, trei delegații la Iași, pentru a solicita ajutorul urgent al armatei române. Guvernul României a decis să trimită peste Prut două divizii de infanterie și două de cavalerie. Armata română a intrat în Basarabia, pentru a pune capăt anarhiei și dezordinii. La 13/26 ianuarie 1918, Divizia 11 infanterie, în frunte cu generalul Ernest Broșteanu, a intrat în Chișinău, iar unitățile bolșevice s-au retras fără rezistență la Tighina. Armata română a luat sub control orașul Tighina la 7 februarie. Divizia 13 infanterie română a trecut Prutul în sudul Basarabiei și a luat sub control orașele Bolgrad, Ismail, Cahul, iar la 8 martie a intrat în Cetatea Albă⁴⁹. Totodată, județul Hotin a fost ocupat de armata austriacă. Campania trupelor române în Basarabia a durat cca. 1,5 luni (de la 10/23 ianuarie până la 27 februarie / 12 martie 1918). În confruntările militare cu forțele bolșevice, armata română a pierdut 3 ofițeri și 122 soldați, iar 12 ofițeri și 309 ostași au fost răniți⁵⁰.

⁴⁷ Ștefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studiu de documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*, București, 1929, pp. 127-128.

⁴⁸ Ion Constantin, Ion Negrei, Gheorghe Negru, Ioan Pelivan. *Părinte al mișcării naționale din Basarabia*, București 2011, pp. 112-113.

⁴⁹ *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1918*, ediția a II-a, București 1998, p. 85.

⁵⁰ Gheorghe E. Cojocaru, *Sfatul Țării. Itinerar*, p. 72.

Situația geopolitică s-a modificat radical după ce, la 12 ianuarie 1918, Ucraina și-a proclamat independența față de Rusia sovietică. La 19 ianuarie 1918, s-a format un nou guvern al Republicii Democratice Moldovenești, condus de Daniel Ciugureanu, care era responsabil și de domeniul agriculturii. Director-adjunct în guvern a fost numit Anton Crihan. În alte funcții au fost numiți Mihail Savenko (la justiție), Vladimir Cristi (afacerile interne), Teofil Ioncu (finanțe), colonelul Constantin Brăiescu (probleme militare), Nicolae Codreanu (căile de comunicație), Ion Pelivan (externe), Pantelimon Erhan (învățământul public), V. Podvinski (la control)⁵¹.

După intrarea armatei române în Basarabia, în rândurile populației, mai pronunțat în cercurile intelectuale, s-au conturat trei curente de opinie referitor la perspectiva de dezvoltare a provinciei. O parte din populație și politicieni doreau ca Basarabia să-și păstreze independența politică și economică, sub forma statului autonom și independent. O bună parte din minoritățile etnice, dar mai ales funcționarii ruși, se pronunța pentru rămânerea Basarabiei în cadrul Rusiei federative (democratică sau sovietică). Majoritatea politicienilor moldoveni, dar și o parte apreciabilă a populației basarabene, emancipată de revoluția rusă, spera în unirea Basarabiei cu România.

Problema proclamării independenței Republicii Democratice Moldovenești s-a pus în discuție, în ședința Sfatului Țării din 22 ianuarie 1918. Elaborată în regim de urgență, Declarația a fost votată în unanimitate și fără dezbateri în ședința din noaptea de 23-24 ianuarie. Decizia politică a Sfatului Țării a fost determinată de faptul că, Ucraina s-a proclamat independentă, iar teritoriul dintre Prut și Nistru nu mai avea nicio legătură terestră directă cu restul Rusiei. Totodată, Declarația de independență lăsa deschisă posibilitatea împlinirii aspirațiilor la unitate națională a românilor basarabeni, Republica Moldovenească rezervându-și dreptul ca singură să-și hotărască soarta.

Președintele al Republicii Democratice Moldovenești independente a fost ales Ion Inculeț. Frațiunile parlamentare din Sfatul Țării, dar și forțele politice din afara parlamentului basarabean, au perceput diferit independența Republicii Democratice Moldovenești. Pentru moldoveni, independența RDM era o etapă spre unire, pentru minoritarii din Basarabia (ruși, ucraineni, evrei, bulgari), independența constituia mai degrabă o garanție contra unirii și păstrarea speranței unei noi alipiri la Rusia.

Unirea Basarabiei cu România

Deși își proclamase independența politică și se afla sub protecția armatei române, Republica Democratică Moldovenească rămânea un stat instabil și fără o perspectivă clară. Totodată, Guvernul Ucrainei, în timpul negocierilor de pace cu Germania și Austro-Ungaria, a înaintat noi pretenții asupra Basarabiei. Într-o ședință specială din 16 martie, Sfatul Țării a dezbătut nota Guvernului Ucrainei cu privire la soarta Basarabiei. Mai mulți deputați (Daniel Ciugureanu, Vasile Cijevschi, Vlad Bogos, Anton Crihan, Ion Buzdugan ș.a.) au criticat dur politica anexionistă a Ucrainenii față de Basarabia⁵².

Situația complicată a RDM și izbucnirea războiului civil în Rusia i-a determinat pe mulți lideri basarabeni să opteze pentru Unirea cu România. În luna martie, rezoluții de unire cu România au adoptat adunările zemstvelor din județele Bălți, Soroca, Uniunea marilor proprietari din Basarabia, consiliul orașului Soroca⁵³. Chiar și cei mai înfocați adepți ai independenței Republicii și adversari ai unirii cu România, au înțeles că RDM nu avea perspective de afirmare ca stat independent.

⁵¹ Mihai Aduge, Eugenia Danu, Valeriu Popovschi, *Mișcarea națională din Basarabia. Cronica evenimentelor din 1917-1918*, Chișinău, Civitas, 1998, p. 81; Gheorghe E. Cojocaru, *Sfatul Țării. Itinerar*, Chișinău, 1998, p. 74.

⁵² Anton Moraru, Ion Negrei, *Anul 1918 - ora astrală a neamului românesc*, pp. 181-182.

⁵³ Ștefan Purici, *Istoria Basarabiei - Note de curs*, p. 169.

În zilele de 20-23 martie 1918, o delegație a Sfatului Țării (Ion Inculeț, Pan Halippa, Daniel Ciugureanu) s-a aflat la Iași pentru a discuta problema unirii cu guvernul român. Ion Inculeț a propus „unirea cu autonomie deplină”, Daniel Ciugureanu și Pan Halippa au optat pentru unire necondiționată⁵⁴. După mai multe negocieri, prim-ministrul Alexandru Marghiloman a acceptat propunerile de unire condiționate, făcute de reprezentanții Sfatului Țării.

La 27 martie 1918, Sfatul Țării s-a întrunit în ședință solemnă. Au fost citite și puse în discuție două declarații. Blocul Moldovenesc se pronunța pentru unirea Basarabiei cu România, dar într-o variantă condiționată. Frațiunea Tărănească a avansat două căi de soluționare a problemei: 1). prin organizarea unui referendum sau convocarea Adunării Constituante basarabene; 2). prin constituirea unui stat federativ cu România. Reprezentanții minorităților etnice (germane, bulgaro-găgăuze, ucrainene și ruse) au declarat că nu au fost împuterniciți să se pronunțe pe marginea acestui subiect foarte important și se vor abține de la vot⁵⁵. Doar polonezul Felix Dudkevici a susținut deschis unirea Basarabiei cu România.

În final, Sfatul Țării a votat Declarația de unire a Basarabiei cu România, în următoarea formulă: *Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România!* La baza declarației de Unire s-a aflat rezoluția elaborată de deputații din Blocul Moldovenesc. Din 125 de deputați prezenți la ședință, 86 au votat pentru, 3 - împotriva, 36 s-au abținut, iar 13 deputați au lipsit de la ședință⁵⁶.

Unirea Basarabiei cu România se înfăptuia pe principiul păstrării unei anumite autonomii pentru provincia dintre Prut și Nistru. Sfatul Țării își continua activitatea și urma să înfăptuiască reforma agrară și să asigure autonomia provincială. Legile în vigoare rămăneau în putere și puteau fi schimbate de parlamentul român, după alegerile generale. Doi reprezentanți ai Basarabiei urmau să intre în Consiliul de miniștri român, desemnați de Sfatul Țării, iar pe viitor aleși din rândul reprezentanțelor Basarabiei din parlamentul român. Basarabia urma să trimită în parlamentul român un număr de deputați proporțional cu populația, iar alegerile locale și pentru Parlament urmau să se organizeze pe baza votului universal, egal, direct și secret. Libertatea personală, a credinței, a adunărilor, toate libertățile obștești urmau să fie garantate prin constituție, iar persoanele persecutate în trecut din motive politice urmau să fie amnistiate⁵⁷.

Rezultatele votului și dorința Basarabiei de a se uni cu România au fost aduse la cunoștința prim-ministrului României Alexandru Marghiloman, prezent la ședința solemnă. La 30 martie 1918, o delegație a Basarabiei condusă de Ion Inculeț, Pan Halippa și Constantin Stere a înmănat regelui Ferdinand I *Declarația de Unire a Basarabiei cu România*, aceasta fiind promulgată prin decret regal la 9/22 aprilie 1918. După Unire, Ion Inculeț și Daniel Ciugureanu au fost desemnați ca miniștri în Guvernul României, iar în funcția de președinte al Sfatului Țării a fost ales, la 2 aprilie 1918, Constantin Stere. La 6 aprilie, președinte al Consiliului Directorilor Generali a fost ales Petre Cazacu. Directori în guvernul lui Petre Cazacu au fost numiți Ion Costin (la interne), Ștefan Ciobanu (învățământul public), Gheorghe Grosul (justiție), Isac Gherman (controlor general), Vladimir Chiorescul (comerț și industrie), Emanuel Catelli

⁵⁴ Gheorghe E. Cojocaru, *Sfatul Țării. Itinerar*, p. 103.

⁵⁵ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente*, pp. 206-208.

⁵⁶ Gheorghe E. Cojocaru, *Sfatul Țării. Itinerar*, pp. 113-114; *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente*, p. 210.

⁵⁷ Ion Țurcanu, *Unirea Basarabiei cu România. Preludii, premise, realizări*, Chișinău 1998, p. 256.

(agricultură), Arcadi Osmolovski (director pentru problemele minorităților naționale)⁵⁸.

După Unire, Sfatul Țării s-a concentrat asupra reformei agrare în Basarabia. Legea agrară a fost votată la 27 noiembrie 1918, fiind promulgată prin decretul regal din 22 decembrie 1918. Reforma agrară prevedea ca marii proprietari să nu aibă terenuri mai mari de 100 ha. Sfatul Țării și-a încetat existența după ce a votat la 27 noiembrie 1918 Declarația de unire necondiționată a Basarabiei cu România.

La 7 martie 1919, la Tarutino s-a desfășurat un congres al germanilor, care a adoptat o hotărâre, prin care „declara alipirea la Regatul României, fiind pe deplin convins că coloniștii germani din Basarabia vor trăi cu poporul român, uniți sub un singur sceptru, în pace și bună înțelegere”⁵⁹. Germanii din Basarabia, ca și cei din Bucovina, Transilvania și Banat, au recunoscut unirea acestor provincii cu România.

Deputații bucovineni în Parlamentul de la Viena, în toamna anului 1918

În Parlamentul austriac activau 14 deputați din partea Bucovinei, aleși încă în 1911, din care 6 erau români. În vara și toamna anului 1918 au avut loc dezbateri aprinse privind viitorul Austro-Ungariei. Deputații români au protestat față de o eventuală alipire a Bucovinei la Galiția, dar acceptau o cedare parțială a nordului provinciei. La 22 iulie 1918, Constantin Isopescu-Grecu a făcut o declarație în Parlament, în care a menționat: „Ținem la dreptul istoric al românilor pe pământul Bucovinei, care prin un șir de secole a fost o parte a Moldovei și locul de reședință al principilor ei și ținem de aceea ca Bucovina să rămână neîmpărțită. Întâmplându-se însă să fie dată necesitatea ca districtele ucrainene să fie separate de Bucovina spre a fi încorporate teritoriului administrativ ucraino-galițian, compatrioții noștri ucraineni nu vor întâmpina la noi Români greutăți prea mari, dară aceasta numai dacă Bucovina va păstra și mai departe autonomia sa ca provincie independentă”. Deputatul Isopescu-Grecu a precizat că „numai o Bucovină româno-germană, având Prutul de frontieră la nord și la Cernăuți de capitală, iar la sud cuprinzând și triumphiul cedat de România, e singur posibil ca teritoriu independent administrativ al Bucovinei-Noi. Altă configurație a Bucovinei n-ar putea satisface nici pe români, dar cred nici pe nemți și ea ar însemna sfârșitul românilor în Austria”⁶⁰.

Evenimentele militare de pe frontul de vest, însă, au făcut imposibilă constituirea unei provincii ucrainene în componența Austro-Ungariei. În lunile august și septembrie 1918, trupele austro-germane au suferit înfrângeri importante pe frontul de vest, ceea ce a grăbit încheierea războiului. La 4 octombrie 1918, în Parlamentul de la Viena s-au pus în discuție cele 14 puncte ale președintelui american Woodrow Wilson. Unul din puncte prevedea că popoarele din Austro-Ungaria aveau dreptul să se organizeze autonom. Însă, cehii, polonezii, maghiarii și slavii din sudul Monarhiei nu mai acceptau o reorganizare politică a imperiului și optau pentru deplina independență față de autoritățile de la Viena.

Constantin Isopescu-Grecul a cerut autonomie largă pentru cei 4 milioane de români din Austria și Ungaria, dar în cadrul unei monarhii federative. Isopescu-Grecul considera că „... acest nou stat trebuie să exercite o mare putere de atracție asupra României libere și să determine o raliere a acesteia la monarhie”⁶¹. Astfel, deși principalele naționalități din Austro-Ungaria deja optau pentru independența deplină, deputații români din Parlamentul austriac încă erau loiali față de imperiu și optau pentru unirea românilor din Regatul Ungariei și Bucovina în componența unei monarhii reorganizate.

La 16 octombrie 1918, împăratul Carol I a emis proclamația *Către popoarele mele*, prin care accepta reorganizarea Austro-Ungariei într-o federație de 6 state „independente” - austri-

⁵⁸ Gheorghe E. Cojocaru, *Sfatul Țării. Itinerar*, p. 141.

⁵⁹ Ștefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studiu de documente ...*, pp. 258-259.

⁶⁰ Viorica Moisuc, *Basarabia, Bucovina, Transilvania. Unirea 1918, documente*, București 1996, pp. 360-362.

⁶¹ Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 29; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, Cernăuți, 2011, p. 11.

ac, ungar, ceh, iugoslav, polonez și ucrainean, Transilvania rămânând în componența Ungariei⁶². În acest manifest nu se preciza statutul Bucovinei, dar se specifica că locuitorii ar urma să decidă sub ce formă vor fi incluși în cadrul viitorului stat federativ. La 22 octombrie, în Parlamentul austriac s-au organizat dezbateri privind manifestul emis de împărat. În acea ședință, deputatul Isopescu-Grecul a cerut pentru românii din Bucovina și Ungaria dreptul de a se organiza într-un stat propriu în cadrul noii confederații de state din Austria. Isopescu-Grecul îndemna autoritățile de la Viena să creeze mai rapid un stat autonom pentru românii din monarhie, fiindcă în caz contrar, Antanta va decide altfel soarta lor⁶³.

În aceeași ședință, deputatul Gheorghe Grigorovici s-a pronunțat împotriva împărțirii Bucovinei și l-a acuzat pe deputatul ucrainean din Bucovina Nikolai Wasilko că, în timpul negocierilor de pace de la Brest-Litovsk, ar fi optat pentru includerea Bucovinei într-un stat ucrainean. La rândul său, Nikolai Wasilko a cerut împărțirea Bucovinei între români și ucraineni, pretinzând că ucrainenii vor discuta cu românii în spiritul dreptului la autodeterminare. Deputatul Keschmann s-a pronunțat împotriva dezmembrării Bucovinei și a cerut, în cazul soluționării problemei naționale în Bucovina și estul Galiției, să fie garantate drepturile politice și culturale ale comunității germane⁶⁴.

La 22 octombrie 1918 a fost ultima dată, când deputații bucovineni au luat cuvântul în Parlamentul Austriei. Ultima ședință a Parlamentului a avut loc la 28 octombrie. Atunci au participat doi deputați români din Bucovina (Constantin Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici). La 3 noiembrie, Austro-Ungaria a cerut semnarea unui armistițiu și încheierea ostilităților militare, iar la 11 noiembrie, și Germania a semnat un armistițiu de încetare a războiului. Tot la 11 noiembrie 1918, împăratul Carol I de Habsburg a abdicat, fiind desființată Monarhia Austro-Ungară și proclamată republica.

Situația din Bucovina, în toamna anului 1918

Evenimentele din cuprinsul Monarhiei Austro-Ungare s-au derulat cu repeziciune, iar principalele naționalități și-au declarat independența. Prăbușirea imperiilor țarist și habsburgic au creat condiții favorabile pentru afirmarea mișcării naționale românești din Bucovina. Către sfârșitul lunii octombrie 1918, din 6 deputați români, 4 se aflau deja la Cernăuți, iar doi (Constantin Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici) încă erau la Viena. Alexandru Hurmuzachi, care era și președintele Dietei Bucovinei, în acele momente istorice a avut o poziție ezitantă și loială față de autoritățile centrale. Aurel Onciul, de asemenea, și-a păstrat convingerea că Monarhia Austro-Ungară poate fi reorganizată și a optat pentru o înțelegere cu ucrainenii în privința viitorului Bucovinei. Totodată, o parte din intelectualitatea românească, în frunte cu profesorii Ion Nistor și George Tofan, se aflau în refugiu în România, cei mai mulți la Chișinău.

În aceste împrejurări, la inițiativa lui Sextil Pușcariu, un grup de intelectuali români s-au întâlnit la 12 octombrie în casa medicului Isidor Bodea și au decis să intre în acțiune, pentru afirmarea drepturilor naționale ale românilor bucovineni. Atunci s-a luat hotărârea să fie publicat ziarul „Glasul Bucovinei”. La 16 octombrie a venit în Cernăuți cunoscutul om politic Iancu Flondor, care în acele zile istorice s-a poziționat în fruntea mișcării naționale și s-a pronunțat împotriva împărțirii Bucovinei pe criterii etnice.

Între timp, la 17 octombrie se constituia la Lvov Rada Ucraineană, în cadrul căreia au avut loc dezbateri în privința viitorului teritoriilor locuite de ucraineni. În ședința din 20 octombrie, majoritatea delegaților Constituantei ucrainene s-au pronunțat pentru înființarea unui stat autonom ucrainean în cadrul Monarhiei Austro-Ungare. În Bucovina, ucrainenii au

⁶² Pavel Țugui, *Bucovina. Istorie și cultură ...*, p. 297.

⁶³ Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 30; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 14, 42-43.

⁶⁴ Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 30-31; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, pp. 14-15.

constituit, la 25 octombrie, un Comitet ucrainean provincial în frunte cu Omelian Popowicz, ca o secție a Comitetului național ucrainean din Lvov⁶⁵.

Românii bucovineni au acționat ferm, pentru a preîntâmpina o împărțire a Bucovinei. Deputații Gheorghe Sârbu și Gheorghe Grigorovici au luat inițiativa de a convoca o adunare națională a românilor din Bucovina. Alți doi deputați români (Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici) au plecat din Viena la 25 octombrie, dar din cauza izbucnirii luptelor dintre polonezi și ucraineni în Galiția, au fost nevoiți să se întoarcă în capitala Austriei. La 27 octombrie 1918, a avut loc la Cernăuți o adunare a reprezentanților românilor bucovineni, care s-a proclamat Constituanta și a adoptat o moțiune din patru puncte. La această adunare s-a decis „unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent” și purcederea spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria. Constituanta respingea cu hotărâre orice încercare care ar ținți la știrbirea Bucovinei, dar dorea să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare⁶⁶. La momentul adoptării moțiunii din 27 octombrie, la conducerea României încă se afla guvernul filogerman, condus de Alexandru Marghiloman, care era nevoit să respecte prevederile tratatului de pace cu Puterile Centrale și, respectiv, nu putea să revendice oficial teritoriul locuite de români din Austro-Ungaria. De aceea, și românii bucovineni au optat, doar pentru unirea cu conaționalii lor din Transilvania și Ungaria.

Ultimul guvernator al Bucovinei, Josef Etdorf, în raportul întocmit la 27 decembrie 1918, afirma că până pe 26 octombrie se știa că se va accepta o împărțire a Bucovinei între români și ucraineni. Abia în dimineața zilei de 27 octombrie, Iancu Flondor ar fi determinat o schimbare de atitudine în această privință, optând cu fermitate pentru integritatea Bucovinei⁶⁷. Este greu de afirmat, dacă cele relatate de fostul guvernator corespund adevărului, fiindcă evenimentele se derulau atunci cu mare repeziciune.

La 27 octombrie 1918 au fost aleși 50 de membri în Consiliul Național Român. În aceeași zi a fost creat un comitet executiv, format din Iancu Flondor (președinte), Dionisie Bejan, Dori Popovici și Sextil Pușcariu (vicepreședinți). Ca membri sunt numiți și cei 6 deputați români din Parlamentul austriac, deși numai Gheorghe Sârbu și Gheorghe Grigorovici au participat la adunarea din 27 octombrie. Constantin Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici nu au reușit să participe la acest eveniment, dar ei au comunicat din Viena, că sunt de acord cu deciziile adoptate de Constituanta⁶⁸. La 28 octombrie, Iancu Flondor, împreună cu Gheorghe Sârbu și Dori Popovici, s-au prezentat la palatul guvernamental și au cerut guvernatorului Josef Etdorf să predea puterea Consiliului Național Român din Bucovina. Etdorf, însă, a refuzat să accepte această solicitare.

Între timp, la 3 noiembrie 1918, ucrainenii au convocat o mare adunare la Cernăuți, care a votat pentru împărțirea Bucovinei pe criteriul etnic. Adunarea ucrainenilor a decis atunci că, orașul Cernăuți, circumscripțiile Zastavna, Coțmani, Vașcăuți și Vijnița în întregime, circumscripțiile Cernăuți și Siret după majoritatea stabilită la ultimul recensământ și unele localități din Storojineț, Rădăuți, Suceava și Câmpulung, cu majorități ucrainene, deveneau teritorii național-ucrainene, iar Consiliul Național Ucrainean prelua puterea asupra acestor teritorii⁶⁹.

Guvernatorul Josef Etdorf a intenționat să predea puterea în comun reprezentanților românilor și ucrainenilor bucovineni, dar Iancu Flondor a refuzat propunerea. Pentru a restabili ordinea în Bucovina, Iancu Flondor a solicitat sprijinul guvernului român. În acest scop a fost trimis la Iași Vasile Bodnărescu. Iancu Flondor a trimis o telegramă și lui Sever Zotta, care

⁶⁵ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 16.

⁶⁶ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918. Documente*, Chișinău 1995, p. 260.

⁶⁷ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 19.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 18, 20.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 157.

era directorul Arhivelor Statului din Iași, prin care solicita să intervină la autoritățile române în favoarea intrării trupelor române în Bucovina⁷⁰.

6 noiembrie 1918 a fost o zi crucială pentru soarta viitoare a Bucovinei. În această zi, reprezentanții ucrainenilor au reușit să preia controlul asupra mai multor instituții importante din Cernăuți și au solicitat guvernatorului Etdorf să predea conducerea Consiliului ucrainean. Palatul Național Român din Cernăuți a fost devastat, iar Iancu Flondor cu Dionisie Bejan s-au refugiat în clădirea reședinței mitropolitane. Aurel Onciul, fără a se consulta cu alți reprezentanți ai românilor, a convenit cu ucrainenii să fie constituit un guvern român pentru sudul, și unul ucrainean, pentru nordul provinciei, orașul Cernăuți urmând să aibă o administrație comună, iar viitorul Congres de pace să decidă definitiv soarta Bucovinei. Aurel Onciul este declarat comisar național român, deși el nu avea susținerea reprezentanților românilor bucovineni⁷¹.

La 6 noiembrie 1918, guvernul filogerman al României și-a prezentat demisia. În aceeași zi s-a constituit la Iași un nou guvern, în frunte cu generalul Constantin Coandă. În zilele următoare, acest guvern a anulat prevederile tratatului de pace cu Puterile Centrale și a cerut trupelor germane și austro-ungare să părăsească teritoriul României. Deja în dimineața zilei de 6 noiembrie, primele detașamente de grăniceri și jandarmi români au intrat în orașele Suceava, Gura-Humorului și Câmpulung din sudul Bucovinei, pentru a restabili ordinea. În aceeași zi, în ședința Camerelor reunite la Iași, deja fostul ministru de externe, Constantin Arion, avea să afirme că „guvernul moare fiindcă a luat Bucovina. E cel mai frumos sfârșit ce se putea spera”⁷².

În seara zilei de 6 noiembrie, comanda Diviziei a VIII-a, în frunte cu generalul Iacob Zadik, se instalează în localitatea Burdujeni. La 8 noiembrie 1918, generalul Zadik a primit ordin de la guvernul Constantin Coandă să pornească spre capitala Bucovinei⁷³. În această conjunctură complicată, Aurel Onciul s-a deplasat la Suceava și a încercat să-l convingă pe generalul Zadik să nu înainteze mai la nord de linia râului Siret, pentru a preîntâmpina incidente armate. Aurel Onciul era convins că Bucovina, cu o administrație reorganizată pe principii naționale, va rămâne în componența unei Austrii federative. Tentativa sa de a stopa înaintarea armatei române în Bucovina nu s-a încununat de succes, iar Aurel Onciul a plecat la Iași, pentru a convinge autoritățile române să stopeze această acțiune militară.

La 9 noiembrie 1918 a sosit la Cernăuți un detașament format din 180 de soldați români lugojeni, care au decis să vină în ajutorul românilor bucovineni. În aceeași zi, un avion românesc a zburat deasupra Cernăuțiului și a aruncat proclamația generalului Zadik, prin care se anunța despre intrarea armatei române în Bucovina. Unitățile militare ucrainene părăsesc Cernăuțiul și se îndreaptă spre Galiția, unde se dădeau lupte între polonezi și ucrainenii. Astfel, deja la 9 noiembrie, instituțiile cele mai importante din Cernăuți au fost luate sub controlul Consiliului Național Român, iar preotul Gheorghe Șandru devenea primar al capitalei Bucovinei. La 11 noiembrie 1918, armata română a intrat fără nici un foc de armă în Cernăuți, fiind întâmpinată cu aplauze în piața centrală a orașului. În zilele următoare, unitățile armatei române au trecut Prutul și au luat sub control tot teritoriul Bucovinei, dar și partea de nord-vest a județului Hotin.

Unirea Bucovinei cu România

La 12 noiembrie 1918, în ședința Consiliului Național Român s-a votat legea funda-

⁷⁰ *Ibidem*, pp. 25-26.

⁷¹ Pavel Țugu, *Bucovina - istorie și cultură*, București, 2002, p. 299; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 27-28, 158-161.

⁷² Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 29.

⁷³ Pavel Țugu, *Bucovina - istorie și cultură*, pp. 314-315.

mentală provizorie asupra puterilor în Țara Bucovinei. În aceeași zi se constituie guvernul Bucovinei în frunte cu Iancu Flondor (președinte și interimar la justiție) și 11 membri, care erau responsabili pentru diferite secretariate⁷⁴. În ședința Consiliului Național Român din 13 noiembrie, Gheorghe Grigorovici a ținut un discurs critic la adresa noului guvern al Bucovinei și a făcut unele precizări, de ce deputații români din Parlamentul austriac au consimțit la o înțelegere cu ucrainenii în privința nordului provinciei. Gheorghe Grigorovici opta pentru votul universal, secret și proporțional. Însă, deoarece românii nu constituiau majoritatea, în cazul unor alegeri pentru parlamentul provincial, ei nu ar fi obținut majoritatea. El considera că atunci conjunctura a fost favorabilă pentru români, dar în viitor s-ar putea să fie o situație mai puțin favorabilă, iar România să fie singură față de vecinul de la răsărit⁷⁵.

În zilele următoare, Consiliul Național Român și guvernul Bucovinei au acționat în direcția restabilirii ordinii publice în întreaga provincie și pregătirea manifestației pentru unirea cu România. La 22 noiembrie, cca. 100 de refugiați bucovineni, în frunte cu profesorul Ion Nistor, au revenit la Cernăuți, venind de la Iași și Chișinău. În ziua de 25 noiembrie a avut loc a patra ședință a Consiliului Național Român, sub președinția lui Dionisie Bejan. La această ședință a participat și mitropolitul Vladimir Repta. În aceeași zi au fost cooptați 50 de noi membri în Consiliul Național Român, inclusiv 12 refugiați bucovineni, precum Ion Nistor, George Tofan, Dimitrie Marmeliuc, Filaret Doboș, Aurel Morariu, Teodor Ștefanelli, Gavriil Rotică, Vasile Greciuc ș.a⁷⁶.

La 28 noiembrie 1918, în sala sinodală a Reședinței Mitropolitane din Cernăuți s-a întrunit Congresul General al Bucovinei, la care au fost prezenți 74 de membri ai Consiliului Național Român, 6 delegați ai polonezilor, 7 ai germanilor, 13 locuitori din 5 sate ucrainene. La această manifestare istorică au asistat mai mulți oaspeți din Basarabia (Pantelimon Halippa, Ion Pelivan, Ion Buzdugan și Grigore Cazaclu), din Transilvania și Ungaria (Gheorghe Crișan, Victor Deleu și Vasile Osvadă), precum și reprezentanții armatei române în frunte cu generalul Iacob Zadic⁷⁷.

În cadrul acestui Congres, Ion Nistor a prezentat un comunicat despre perioada austriacă de stăpânire a Bucovinei și a cerut să fie votată moțiunea propusă. Declarații de susținere a unirii Bucovinei cu România au rostit Stanislaw Kwiatkowski (din partea delegației polonezilor) și Alois Lebouton (din partea delegației germanilor)⁷⁸. Iancu Flondor a dat citirii declarației Congresului General al Bucovinei, prin care se decidea „unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României”⁷⁹.

În ziua următoare, o delegație a Congresului General al Bucovinei, constituită din 15 persoane, în frunte cu Iancu Flondor, a sosit la Iași și a înmănat în mod solemn actul de Unire a Bucovinei, regelui Ferdinand și guvernului român. După aceasta, delegația bucovineană a călătorit cu un tren special spre București, însoțind familia regală, guvernul român și autoritățile militare. În capitala României au fost întâmpinați cu mare triumf la 1 Decembrie 1918, chiar în ziua istorică, când la Alba Iulia se adopta decizia de unire a Transilvaniei și Banatului cu România.

Actul Unirii din 28 noiembrie 1918 a fost confirmat prin Decretul-lege nr. 3744/1918, semnat la 18 decembrie 1918. Tot atunci a fost emis un decret pentru administrația Bucovinei,

⁷⁴ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, pp. 165-166.

⁷⁵ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918. Documente ...*, pp. 290-291.

⁷⁶ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, pp. 156-157.

⁷⁷ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, 1991, pp. 394-395.

⁷⁸ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, pp. 176-177.

⁷⁹ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918. Documente*, pp. 333-335.

Iancu Flondor și Ion Nistor fiind numiți în funcții de miniștri secretari de stat fără portofolii pentru Bucovina, primul cu reședința la Cernăuți, iar al doilea la București. Aceste decizii au intrat în vigoare la 2 ianuarie 1919⁸⁰.

Recunoașterea internațională a Unirii Bucovinei și Basarabiei cu România

În decursul anului 1919, autoritățile române au depus eforturi pentru a obține recunoașterea internațională a unirii Bucovinei și a celorlalte provincii românești cu România. La 18 ianuarie 1919, în capitala Franței și-a deschis lucrările Conferința de Pace, cu participarea a 32 de țări beligerante. Rolul principal în cadrul acestei Conferințe de Pace l-au jucat Franța, Anglia, SUA și Italia. Delegația română la această conferință a fost condusă de primul ministru Ion I. C. Brătianu, al doilea delegat fiind Nicolae Mișu. Din delegația română făceau parte și doi experți sau consilieri tehnici pentru Bucovina (Nicu Flondor și Alexandru Vitencu).

Delegația română a întâmpinat dificultăți mai mari în problema recunoașterii unirii Bucovinei în hotarele sale istorice la România și în chestiunea tratatului minorităților. La 1 februarie 1919, Ion I. C. Brătianu a solicitat Consiliului Suprem al Conferinței de Pace, ca râul Nistru să devină frontiera României în Bucovina și Basarabia, anulându-se astfel prevederile tratatului secret din 4/17 august 1916, prin care frontiera României în Bucovina urma să fie pe râul Prut. Acest punct de vedere a fost contestat, în martie 1919, de Sydorenko, membru al Directoratului condus de Simion Petliura, care în numele Ucrainei democratice, a revendicat teritoriul dintre Prut și Nistru al Bucovinei, locuit în cea mai mare parte de ucraineni. Mai târziu, în mai 1919, cererea lui Sydorenko s-a limitat la o porțiunea mai mică din nord-vestul Bucovinei, situată în valea Ceremușului⁸¹.

În timpul desfășurării Conferinței de Pace, unirea întregii Bucovine la România a fost contestată de delegația americană. La 21 ianuarie 1919, delegația SUA a întocmit o documentație, potrivit căreia Bucovina era divizată în două regiuni etnice principale, despărțite printr-o linie ce trecea la o milă depărtare la nord-vest de Cernăuți, lăsând acest oraș României. Propunerea a fost discutată în plenul Comisiei pentru delimitarea frontierelor în ziua de 8 februarie 1919. La 6 aprilie 1919, comisia a decis să prezinte Consiliului Suprem al Conferinței de Pace, frontiera etnică, recomandată anterior de delegația americană. Dacă s-ar fi acceptat această recomandare, România ar fi pierdut în Bucovina un teritoriu care, după recensământul din 1910, era locuit de 85.000 ucraineni și doar 300 de români, fără a se preciza numărul locuitorilor de alte naționalități⁸².

După mai multe discuții, purtate în secret și fără participarea unor reprezentanți ai delegației române, delimitarea etnică a Bucovinei a fost aprobată de Consiliul Suprem al celor Patru Puteri, la 21 iunie 1919. Abia la 2 iulie 1919, delegației română a primit hotărârea luată cu privire la stabilirea graniței româno-polone în Bucovina. Peste două zile, experții Nicu Flondor și Alexandru Vitencu au întocmit un memoriu, în care demonstau cu argumente istorice și economice că nord-vestul Bucovinei trebuia inclus în componența României. Ei remarcă că, în valea Ceremușului și la nord de Prut existau multe sate răzeșești, cu populație românească parțial slavizată, care dorea să rămână la România. Experții acceptau o rectificare de hotar în zona muntoasă Putila din districtul Vijnița, „a cărui cedare n-ar fi constituit o pierdere mare economică, nici etnografică”⁸³.

La 21 iulie 1919, în semn de protest față de modul de tratare a delegației României la

⁸⁰ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, pp. 57-58, 184-186.

⁸¹ Daniel Hrenciuc, *Un capitol din recunoașterea diplomatică a Marii Uniri. Problema Bucovinei în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920). Contribuții istorice*, în *Analele Bucovinei*, anul X, 2/2003, București 2003, p. 441.

⁸² Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, pp. 113-114.

⁸³ *Ibidem*, pp. 114-115, 202-203.

Conferința de Pace, Ion I. C. Brătianu a părăsit delegația română. El a protestat și față de hotărârea Consiliului Superior al celor Patru Puteri de a lipsi Bucovina de nordul și nord-vestul teritoriului său istoric. Deja în zilele următoare, la 22 și 23 iulie 1919, Comisia pentru delimitarea frontierelor a organizat două ședințe, iar delegația americană și-a modificat poziția față de hotarul din Bucovina, fiindcă teritoriul în discuție nu a fost revendicat de Polonia. În aceste împrejurări s-a propus ca bazinul râului Ceremuș să fie redat României, Poloniei urmând să fie cedate doar câteva sate din nord-vestul extrem al Bucovinei, pe unde trecea calea ferată ce făcea legătură între orașele galițiene Kolomea și Zalesciki. O decizie în acest sens a fost luată de Consiliul Superior la 1 august 1919, dar delegația română urma să fie informată despre această hotărâre doar după semnarea Tratatului de Pace cu Austria⁸⁴.

La 10 septembrie 1919, la Saint-Germain en Laye a fost semnat Tratatul de Pace între Austria și țările aliate. România a refuzat să semneze atunci acest tratat, fiindcă nu era de acord cu stipulațiile din Tratatul Minorităților și cu trasarea frontierelor. La 12 septembrie 1919, guvernul condus de Ion I. C. Brătianu și-a prezentat demisia. După alegerile din 3-4 noiembrie 1919, în România s-a format guvernul în frunte cu Artur Văitoianu. Consiliul Superior al Conferinței de Pace a hotărât, la 12 noiembrie 1919, să înainteze României un ultimatum, prin care era obligată să semneze atât Tratatul Minorităților, cât și Tratatul de Pace cu Austria. După câteva săptămâni de discuții intense, delegația română a reușit să obțină câteva modificări în textul acestor două documente, iar la 10 decembrie 1919, generalul Constantin Coandă a semnat ambele tratate. La 18 decembrie, delegația română a fost informată despre decizia luată în privința frontierei României în Bucovina. În afara hotarelor țării rămâneau 5 sate din extremitatea nord-vestică a Bucovinei, care erau atribuite Poloniei din considerente economice⁸⁵. În perioada 1921-1935 a activat o comisie mixtă româno-polonă pentru delimitarea frontierei între cele două țări. S-au organizat la nivel guvernamental 6 conferințe plene, iar delimitarea definitivă a hotarului din Bucovina s-a decis la 26 ianuarie 1928, când cele 5 sate din nord-vestul Bucovinei au revenit României.

Parlamentul României a ratificat Tratatului de Pace cu Austria în două ședințe, din 23 și 30 iulie 1920. Tratatul a intrat în vigoare la 4 septembrie 1920, când au fost depuse la Paris instrumentele de ratificare⁸⁶. Astfel, după 144 de ani de stăpânire austriacă, și după aproape un an de negocieri în cadrul Conferinței de Pace de la Paris, era recunoscută oficial unirea Bucovinei cu România, în hotarele sale istorice până la Ceremuș, Colacin și Nistru. De remarcat că, până la 26 iunie 1940, URSS nu a contestat unirea Bucovinei cu România și nu a înaintat pretenții teritoriale în acest spațiu.

În noiembrie 1919 au avut loc primele alegeri pentru Senat și Camera Deputaților, în baza votului universal și secret. Drept de vot aveau bărbații de peste 21 ani (la Cameră), și de peste 40 de ani (pentru Senat). În Basarabia, din 500.879 de alegători, la alegeri s-au prezentat 361.588 (72,3%) de persoane. Partidul Țărănesc din Basarabia a obținut 72 de mandate, ocupând locul trei pe țară, după Partidul Național Român (169) și Partidul Național Liberal (103). În Camera Deputaților au fost alese personalități cunoscute din Basarabia, precum Ion Inculeț, Ion Pelivan, Pan Halippa, Ion Buzdugan, Daniel Ciugureanu, Constantin Stere, Ștefan Ciobanu, Vasile Stroescu, Anton Crihan, Ștefan Holban, Pan Erhan, Vasile Țanțu, dar și reprezentanți ai minorităților etnice⁸⁷.

Ratificarea *Actului Unirii Basarabiei cu România* s-a produs după primele alegeri pentru Parlamentul României Mari, în ședința Adunării Deputaților din 29 decembrie 1919. În

⁸⁴ Daniel Hrenciuc, *op. cit.*, p. 446; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 116.

⁸⁵ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 116, 118.

⁸⁶ Daniel Hrenciuc, *op. cit.*, p. 448.

⁸⁷ Anton Moraru, Ion Negrei, *Anul 1918 – ora astrală a neamului românesc*, p. 146-147.

Constantin Ungureanu

aceeași zi s-a aprobat și unirea Bucovinei și Transilvaniei cu Regatul României.

Diplomația română a depus eforturi susținute pentru recunoașterea internațională a unirii Basarabiei cu România. La Conferința de Pace de la Paris au avut loc mai multe dezbateri și examinări a acestei probleme. Puterile Aliate au înaintat la 3 martie 1920 o Notă Guvernului României, în care se recunoștea formal unirea Basarabiei cu România. La 28 octombrie 1920, reprezentanții Marii Britanii, Franței, Italiei și Japoniei au semnat la Paris Tratatul cu privire la recunoașterea unirii Basarabiei cu România. Senatul și Adunarea Deputaților din România a ratificat acest tratat în aprilie 1922, iar documentul ratificat a fost depus la Paris, în ziua de 19 mai 1922. În aceeași zi, tratatul a fost ratificat de Marea Britanie. Parlamentul Franței a ratificat acest tratat la 11 mai 1924, iar cel al Italiei -la 7 martie 1927. Însă, Japonia nu a mai ratificat acest tratat, din care cauză se poate constata că acesta nu a intrat în vigoare⁸⁸.

Constantin Ungureanu

Doctor în istorie, cercetător științific coordonator la Institutul de Istorie din Chișinău;
e-mail: ungureanucos@yahoo.com

---

⁸⁸ *Ibidem*, pp. 176-177.